

HAYIZLI-CÜNÜB KİMSELER VE KUR'AN TİLAVETİ

Mustafa HOCAOĞLU*

ÖZET

Hayızlı ve cünüb kimselerin Kur'an okuyup okuyamayacağı hususu ilk dönemden günümüze kadar tartışıla gelen bir konudur. Bu konuda mezheplerden farklı görüşler nakledilmektedir. Bir kısım âlimler, bu durumda olan kimselerin, Kur'an'a dokunamayacaklarını ve onu okuyamayacaklarını iddia etmektedir. Diğer bir grup âlim de bu kimselerin, Kur'an'ı okuyabileceklerini beyan etmişlerdir. Bu konuda çeşitli deliller ileri sürülmektedir. Bu çalışmada, her iki görüş sahiplerinin ileri sürdükleri deliller incelenecektir. Sonunda da tercih ettiğimiz görüşü açıklayacağız.

Anahtar terimler, Hayız, Cünüb, Kur'an, Hadis, Rivayet.

RECITING THE QURAN IN CASE OF MENSTRUATING AND DEFILING

ABSTRACT

Whether menstruating woman and sexually defiled man may recite the Noble Quran or not has been discussed throughout Islamic History. Various approaches are quoted from the Muslim scholars (fuqaha). Some of them maintained that those who menstruated and sexually defiled can't touch and recite The Noble Quran. Others are on the opinion that they can. Different proofs have been mentioned in this matter. In this article, the proofs of two sides will be evaluated and in the, I will express my own opinion.

Key Words: Menstruation, Sexually Defiled, Quran, Hadith, Narration.

GİRİŞ

Tarih boyunca Hayızlı ve cünüb kimselerin, Kur'an'a dokunarak tilavet edip edemeyeceği konusu tartışılmaktadır. Bu konuda bir kısım alimler, Kur'an'ın hürmeten abdestli ve belli bir ritüel içerisinde okunması gerektiğini savunurken, Buhârî (v. 256), Taberî (v. 310) gibi bazı alimler ise Kur'an'ın her durumda okunabileceğini iddia etmişlerdir. Biz, bu çalışmamızda, zikredilen iddiaları tartışacağız ve görüşümüzü ortaya koyacağız.

Bu makalede, konuyla ilgili Fıkhî mezheplerin görüşleri verildikten sonra dayandıkları deliller belirtilip, onların değerlendirilmesi yapılacaktır. Bundan sonra da şarihlerin konuyla ilgili yorumlarına yer verilerek bir sonuca varılacaktır.

* Diyanet İşleri Başkanlığı İzmir Foça Vaizi.

A-FIKHÎ MEZHEBLERİNGÖRÜŞLERİ

Ülkemizde yaygın olarak kullanılan herhangi bir fıkıh kitabının "Taharet-gusl-hayız" bölümlerine baktığımızda, fıkıhçılar, hayızlı ve cünüb olan kimselerin yapamayacakları şeyleri sıralarken, 'Kur'an'ı okuyamaz ve Kur'an'a dokunamaz.' şeklinde bir madde koymuşlardır.¹

Mezheplerin konumuzla ilgili görüşleri aşağıda belirtilecektir. Ancak çalışmamız esnasında gördüğümüz bir durumu belirtmek istiyoruz. Kaynaklarda her mezhep müntesibinin diğer mezhebin görüşünü naklederken çok mütesahil davrandıkları görülmektedir. Mesela Hanefî âlimi olan Kâsânî (v. 587), Şafîî'nin muhdesin Kur'an'a kılıfsız olarak dokunabileceğini, onun dokunma ile okumayı kıyasladığını, okumanın caiz olduğu durumlarda dokunmanın da caiz olduğu görüşünü naklederken²; Şafîî mezhebine bağlı olan Râzî (v. 606), İmam Şafîî'nin muhdesin mushafa dokunmasının caiz olmadığı görüşünü delillendirmeye çalışır.³ Kurtubî (v. 671), Ebu Hanife'ye göre muhdesin ilakasız olarak Kur'an'ı taşıyabileceğinde bir beis görmediğini naklederken⁴, Kâsânî, Hanefî mezhebine göre muhdesin, kılıfsız olarak Kur'an'ı tutamayacağını belirtir.⁵

1-Hanefilerin görüşü

Kâsânî, Hanefî mezhebine göre muhdesin, kılıfsız olarak Kur'an'ı tutamayacağını belirtir.⁶ İbn Kudâme (v. 620), Ebu Hanife'nin -Kâsânî de Tahâvî'nin(v. 320)⁷- "cünüb olan bir kişi, bir ayetin yarısını okuyabilir" fetvasını kaydeder.⁸ Ebû Yûsuf (v. 182) ise aşağıda zikredilecek olan hadislerden dolayı bu görüşün isabetli olmadığını belirtir.⁹

¹ Abdurrahman el-Cezerî, **Kitabu'l-Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbea**, Matbaatu'l-İstikâmet, I, 121-2, 133; Ebû Zeyd Şibli, **el-Miftâh Şerhu Nûri'l-İzah**, Kütübü'l-Arabî, Mısır, trs. s. 38; **Fetâvâyi Hindiyeye** (Trc. Mustafa Efe), Akçağ, Ankara, 1983, I, 129-30; Ahmed Davudoğlu, **Mevkufât**, Saadet, İstanbul, 1986, I, 82; İbn Rüşd, **Bidayetü'l-Müçtehid**, (Trc. Ahmet Meylanî), Beyan, İstanbul, I, 140; Zuhaylî, **İslam Fıkhı Ansiklopedisi**, (Trc. Kurul) Risale, İstanbul, 1992, I, 288-9, 357; D.İ.B. **İlmihal**, (Haz. Kurul), Ankara, 2006, I, 213. Burada dikkatimizi çeken konu, ayette olmadığı halde Kur'an'a dokunmayı ve onu okumayı hayızlı kimseye yasaklayan fakihler, ayette (Bakara 2/222) yasaklandığı halde, hayızlı kadınla cima etmeye cevaz vermişlerdir. Sedd-i Zerâi babında Cezerî, Hanefilerin, örneğin ögle ile ikindi arası gibi tam bir namaz vakti, hayızlı kadının, kanının kesilmesi durumunda; Malikîlerin ise, kan kesilir kesilmez velev ki bu bir an dahi olsa hayızlı kadına yaklaşmayı mübah gördüklerini nakleder. **Mezâhibu'l-Erbea**, I, 134-5.

² Kâsânî, **Kitâbu Bedaii's-Sanai fi Tertibi's-Şerâi'**, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1974, I, 33.

³ er-Râzî, **Tefsîr-i Kebîr**, (Trc. Heyet), Akçağ, Ankara, 1995, XXI, 253;

⁴ Kurtubî, **el-Camiu'l-Ahkami'l-Kur'an**, Daru'l-Kütübü'l-Arabiyye, Kahire, 1967, XVII, 227.

⁵ Kâsânî, **Bedaiu's-Sanai**, I, 33.

⁶ Kâsânî, **Bedaiu's-Sanai**, I, 33.

⁷ Kâsânî, **Bedaiu's-Sanai**, I, 38; Zeydan, **el-Mufasssal fi Ahkâmi'l-Mer'eti ve Beyti'l-Müslim fi Şeriatil-İslamiyye**, Risâle, Beyrut-2000, I, 155.

⁸ İbn Kudâme, **el-Muğni**, Mektebetü'r-Riyâdi'l-Hadîse, Riyad, 1971, I, 144

⁹ Kâsânî, **Bedaiu's-Sanai**, I, 38; Zeydan, **el-Mufasssal**, I, 155.

Cünüb olan kimsenin yerde duran bir sayfaya Kur'an'dan ayet yazmasını, Ebû Yûsuf caiz görürken, İmam Muhammed (v. 189) uygun bulmaz. Ebû Yûsuf, kâfirin Kur'an'a dokunamayacağını söylerken, İmam Muhammed, Kur'an okumaya mani olan şeyin hadeslik olduğunu, yıkamakla da onun zail olacağını, i'tikadi necasetin ise kalbinde kalacağını belirterek kâfirin, yıkanma koşuluyla, Kur'an okumasını caiz görür.¹⁰

2-Malikilerin görüşü

Maliki kaynaklara göre, İmam Malik'in hayızlı kişinin hastalık günlerinin uzun olmasından dolayı, Kur'an'ı okumasında bir sakınca görmediği ancak cünüb olan kimseyi bu hükmün dışında tuttuğu ifade edilirken¹¹; Kâsâni, Malik'in cünüb olan kimsenin de Kur'an okumasını caiz gördüğünü iddia eder.¹² Malikiilere göre Allah'a sığınmak için Kur'an'dan ayete'l-kursi, ihlâs suresi ve muavvizeteyn gibi kısa sureleri okumak caizdir.¹³ Ama aslolanın hayızlı ve cünüb kimselerin Kur'an'dan bir şey okumamaları olduğu belirtilmektedir. Allah'a sığınmak için okunan şeylerin okuma olarak değerlendirilmeyeceği de ifade edilir.¹⁴

3- Şafîilerin görüşü

Horasanlı Şafîi âlimleri, Şafîi'nin kadim sözü olarak, hayızlı kimsenin Kur'an okumasını caiz gördüğünü iddia ederler.¹⁵ Bir Şafîi âlimi olan İbn

¹⁰ Kâsâni, **Bedaiu's-Sanai**, I, 37. Burada değinilmesi gereken bir diğer konu da, cünüb ve hayızlı kimseleri camiye girip giremeyeceği meselesidir. Ebû Dâvud'da geçen Hz. Peygamber'in "Ben cünüb ve hayızlı kimselerin mescide girmesini helal saymıyorum." hadisiyle bazı alimler amel etmez. Çünkü Hz. Peygamber, cünüb-kafir olan heyetleri mescitte ağırlayıp, görüşmelerini orada gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla "Peygamber, cünüb kimsenin mescide girmesini yasaklasaydı, bu heyetlerle mescitte görüşmezdi." düşüncesini öne sürerler. (Kâsâni, **Bedaiu's-Sanai**, I, 37). Ayrıca Nebi s.a.v. zamanında sahabelerin cünüb olarak mescide girip çıktıkları da rivayet edilmektedir. (İbn Kudâme, **el-Muğni**, I, 145) Kadınların hayızlı iken mescide giremeyecekleri iddia edenler olsa da Müslim de Hz. Aişe'den şu nakledilmektedir. "Hz. Peygamber mescitte hasırını unuttunca Hz. Aişe'ye onu getirmesini söyler. Hz Aişe hayızlı olduğunu belirtir bunun üzerine Nebi s.a.v. O'na, bunun Allah'ın Âdem'in kızlarına vermiş olduğu bir hastalık olduğunu, bu hallerindeyken mescide girip çıkmalarında bir beis olmadığını söyler." Müslim, **el-Camiu's-Sahih**, (Thk. Muhammed Fuad Abdalbaki), Daru İhyai't-Türâsi, Beyrut, I, 245; İbn Kudame, **el-Muğni**, I, 145. Nesâi de geçen, "Bizler hayızlı iken peygamberin seccadesini mescide sererdik." **es-Sünen**, I, 147 rivayeti de, hayızlı kadının mescide girmesinin caiz olduğunu göstermektedir.

¹¹ el-Mâverdi, **el-Hâvi'l-Kebir fi Fikhi Mezhebi's-Şafii**, **Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye**, Beyrut, 1994, I, 147; İbn Kudâme, **el-Muğni**, I, 144.

¹² Kâsâni, **Bedaiu's-Sanai**, I, 37.

¹³ Zeydan, **el-Mufassal**, I, 155.

¹⁴ Şihabuddin Ahmed b. İdris el-Karafi, **ez-Zehira**, Daru'l-Garbi'l-İslami, Beyrut 1994. I, 316.

¹⁵ Bu iddianın kaynağı Ebu Sevr'in: 'Ebu Abdullah'ın Kur'an'ı, hayızlı kişinin okumasında bir sakınca görmediğini' rivayet etmesidir. Bu rivayetteki Ebu Abdullah'ın kimliği hususunda tartışma meydana gelmiştir. Cüveynî ve Gazzalî, bu kişinin Malik olduğunu, onun da hayızlı kadının Kur'an okumasında bir beis görmediğini naklederken; Horasanlı şafii âlimlerinin cumhuri, burada geçen Ebu Abdullah'ın, Şafii olduğu noktasında hem fikirdirler. Şeyh

Şeddâd¹⁶ (v. 632) Şafîî'nin hayızlı ve cünüp olan kimselerin Kur'an'dan bir şey okuyamayacaklarına hükmettiğini nakleder.¹⁷ Nevevî (v. 676) de mezheplerine göre hayızlının, Kur'an okumasının haram olduğunu belirtir.¹⁸

4-Hanbelîlerin görüşü

İbn Şeddâd, Ahmed b. Hanbel'in, cünüp kimsenin Kur'an'dan bir ayet okuyabileceğine cevaz verdiğini belirtirken,¹⁹ Nevevî, bu konuda Ahmed b. Hanbel'den haramlığına ve cevazlığına dair iki görüşün nakledildiğini belirtir.²⁰ Abdülkerim Zeydan da, Hanbelîlere göre, cünüp kimsenin, temizlenmeden Kur'an'dan bir şey okuyamayacağını beyan eder.²¹

5-Zâhirîlerin görüşü

İbn Hazm (v. 456), abdestsiz olarak Kur'an okuma hususunda ümmetin ittifak ettiğini, ihtilafın, cünüp ve hayızlı kimsenin okumasında olduğunu belirtir.²² Ona göre cenabet ve hayızlının Kur'an'ı okumasında bir sakınca yoktur.²³ Bu konuda getirilen delillerin hiç biri hüccet değildir.²⁴ İbn Kudame, Kur'an'a tahir olmayanların dokunamayacağı hususunda âlimlerin ittifak ettiğini, sadece Dâvud ez-Zâhirî'nin (v. 270) buna itiraz ettiğini kaydetmektedir.²⁵

6-Caferîlerin görüşü

Caferiler de cünüp olan kimsenin, Kur'an'ın dört suresi, Lokman, Fussilet, Necm ve Alâk Sureleri hariç, diğer surelerden diledikleri yedi ayeti okuyabileceklerini belirtirler.²⁶ Tabersî (v. 548), "Allah'ın, '*Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun*' buyurmasından dolayı aslanan, hayızlı ve cünüp kimsenin Kur'an okumasının mübah olmasıdır." der.²⁷

Muhammed, Ebu Sevr'in bir konudaki rivayetinde, "Ebu Abdullah ve Malik..." ifadesinden dolayı, bu şahsın Şafîî olduğuna hükmeder. en-Nevevî, **el-Mecmû, Şerhu'l-Mehezzeb**, Dâru'l-Fikr, II, 356.

¹⁶ Tam adı Behaüddin Ebi Mehasin Yusuf b. Râfî b. Şeddâd el-Halebî eş-Şafîî'dir. O, Selaheddin Eyyübî, Kudüs'ü fethettikten sonra, orada ilk kadılık yapan Şafîî âlimidir. **Delâilü'l-Ahkâm min Ehâdisi'n-Nebiyi Aleyhi's-Selam**, Dâru'l-Küteyb, Beyrut, 1992 I, 19.

¹⁷ İbn Şeddâd, **Delâilü'l-Ahkâm** I, 214; Zeydan, **el-Mufassal**, I, 155.

¹⁸ en-Nevevî, **el-Mecmû, II, 357**.

¹⁹ İbn Şeddâd, **Delâilü'l-Ahkâm**, I, 214; Benzer bilgi için bkz. Aynî, **Umdetu'l-Kâri**, III, 274.

²⁰ en-Nevevî, **el-Mecmû, II, 357**

²¹ Zeydan, **el-Mufassal**, I, 155.

²² İbn Hazm, **el-Muhallâ**, (Thk.Ahmed Mahmud Şakir), Dâru't-Turâsi, Kâhire-1349. I, 78.

²³ İbn Hazm, **el-Muhallâ**, I, 77.

²⁴ İbn Hazm, **el-Muhallâ**, I, 81; Zeydan, **el-Mufassal**, I, 154

²⁵ İbn Kudame, **el-Muğnî**, I, 147

²⁶ Tabersî, **el-Mu'telef mine'l-Muhtelef beyne Eimmeti's-Selef**, Mecmau'l-Buhûsi'l-İslamiyye, Meşhed, 1410, I, 37; Zeydan, **el-Mufassal**, I, 155.

²⁷ Tabersî, **el-Mu'telef**, I, 37.

B-DAYANDIKLARI DELİLLER

1-Kur'an'dan getirilen deliller

Görebildiğimiz kadarıyla âlimler, hayızlı ve cünüb olan kimsenin Kur'an'ı okuyamayacağını, "ona ancak temiz olanlar dokunur" mealindeki Vakıa Suresi 79. Ayete dayandırmaktadırlar.

2-Hadisten getirilen deliller

Kur'an'ın hayızlı ve cünüp kimselerin okuyamayacağını iddia edenler, yukarıda ifade ettiğimiz Vakıa Suresi 79. Ayetin haricinde Hz. Peygamberden nakledilen, rivayetlere dayanmaktadırlar. Görebildiğimiz kadarıyla, kaynaklarda en çok zikredilen bu hadisler, Hz. Ali'den nakledilen "*Peygamberi Kur'an okumaktan alıkoyan sadece cünüb olma haliydi*"; İbn Ömer'den nakledilen, "*Hayızlı ve cünüb olan kimse, Kur'an'dan bir şey okuyamaz*"; Cabir'den nakledilen, "*Hayızlı ve nişanlı olanlar, Kur'an'dan bir şey okumazlar*"; Amr b. Hazm'den nakledilen "*Kur'an'a ancak tabir olanlar dokunur*" rivayetleridir. Amr b. Hazm hadisini, Hakîm b. Hizâm, Osman b. Ebi'l-Âs ve Sevban da rivayet etmişlerdir.

3-Siyerden getirilen deliller

Âlimlerin, cünüb ve hayızlının Kur'an'ı okuyamayacağına Hz. Ömer'in Müslüman olma kıssasını delil olarak getirmektedirler.

C-DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yukarıda hayızlı ve cünüb kimsenin Kur'an'ı okuyamayacağını ileri süren âlimlerin, Kur'an'dan, Hadisten ve Siyerden delillerini sıraladık. Şimdi de bu delilleri, teker teker inceleyip konumuz açısından delil olma niteliğini tesbit etmeye çalışalım.

1- Vakıa Suresi 79. Ayetin Tefsiri

Kur'an'ın abdestli okunması gerektiğini ileri süren âlimlerin Kur'an'dan getirdikleri tek delil, Vakıa Suresi 79. ayetidir.

Ayetin, siyak ve sibakıyla metni şu şekildedir.

لايمسه مكنون كتاب في كريم لقرءان انه عظيم ن تعلمو لو لقسم وانه النجوم بمواقع فلاقسم
مدهنون انتم الحديث افيهاذا العالمين رب من تنزير المطهرون الا

Ayetin meali şöyle yapılmaktadır:

"*Bakın, Ben yıldızların doğuş ve batış yerlerine yemin ediyorum. Eğer anlayabiliyorsanız bu çok büyük bir yemindir. Evet, sana indirilen bu Kur'an, çok değerlidir çok yücedir. O korunmuş bir kitaptır/ size aynen Allah'ın ilmindeki haliyle indirilmiştir.*

*Ona temiz olanlardan/meleklerden başkası dokunmamıştır. O âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir. Şimdi siz böyle bir sözü hafife mi alıyorsunuz?*²⁸

Vakıa Suresi Mekke'de nazil olmuştur.²⁹ Burada geçen "Kitab-ı Mekkûn" un ne olduğu hususunda âlimler ihtilaf etmişlerdir. "Kitab-ı Mekkûn"u, Mücahid ve Katade "Elimizdeki Kur'an"; İkrime, "Tevrat ve İncil"; İbn Abbas, İkrime ve Cabir, "Levh-i mahfuz" şeklinde izah etmişlerdir.³⁰ Ayrıca "Mekkûn" kelimesinin anlamı hakkında da âlimler, farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı âlimler "Mekkûn" lafzını, "Muhafaza edilen kitap" anlamında kullanırken; kimisi de ona, "Batıldan korunan kitap" manasını vermektedir.³¹ İmam Maturidî (v. 333) de "Mekkûn"a "Levh-i mahfuz" anlamını yüklemektedir.³²

"مکنون الا لمطهرون" ayeti, tartışmamızın merkez noktasındadır. "مکنون" u, "Elimizdeki kitaptır" şeklinde tefsir edenler, bu ayetteki "Mutahherûn'dan" kastın, "Tahir/abdestli olanlar" anlamını vermektedir. Yani onlara göre, "لايمسه" ifadesindeki zamir, Kur'an'a racidir ve manası, "Bu Kur'an'a ancak tahir/abdestli olanlar dokunabilir" olmaktadır.³³ Ayrıca tahiri; şirkten kurtulan, günahattan ve hatadan arınan, hades ve necasetten temizlenen, Kur'an'a iman eden şeklinde tanımlayanlar da olmuştur.³⁴ Mekkûn'daki kitaba, "Levh-i mahfuz" diyenler de, "لايمسه" deki zamirin, Levh-i mahfuz'a racii anlamının ise, "Ona ancak melekler dokunabilir" şeklinde olduğunu açıklamaktadırlar.³⁵ İbnü'l-Arabî (v. 543), buradaki "Mekkûn" kelimesinin, "Levh-i mahfuz", "Mutahherûn" lafzının da "Melekler" anlamına gelmeyeceğini ve bunun sebebi olarak da meleklerin hiçbir zaman Levh-i mahfuz'a ulaşamadıklarını belirttiğinden sonra; "Şayet kastedilen melekler olsaydı, istisnaya gerek olmazdı" iddiasında bulunmaktadır.³⁶ Râzî'ye göre, en doğru izah, buradaki kelimenin, "Levh-i mahfuz" anlamında olmasıdır.³⁷ Buhârî de buradaki "Mutahherûn'dan" kastın, "Melekler" olduğunu beyan eder.³⁸ Kurtubî, konuyla ilgili rivayetleri verdikten sonra, İmam Malik'in "لايمسه الا المطهرون" ayetindeki

²⁸ Bu tercüme, Prof. Dr. Abdulkadir Şener, Prof. Dr. M. Cemal Sofuoğlu, Prof. Dr. Mustafa Yıldırım Beylerin hazırladıkları "Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meali"nden alınmıştır.

²⁹ Ebu Mansur el-Maturidî, **Tefsîru'l-Kurâni'l-Azîm el-Müsemma Te'vilâtü Ehli's-Sünne**, (Thk. Fâtıma Yusuf), Müessesetü'r-Risale, 2004, V, 21.

³⁰ Ebu'l-Hasen el-Mâverdi, **en-Nüket ve'l-Uyûn Tefsîru'l-Mâverdi**, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, trs., V, 463; el-Ebu Abdullah el-Kurtubî, **el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an**, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1995, IX, 203; Muhammed eş-Şevkânî, **Fethu'l-Kadîr el-Cami Beyne'l-Fenneyi'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti min İlmi't-Tefsir**, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1997, V, 197.

³¹ el-Mâverdi, **en-Nüket**, V, 464; el-Kurtubî, **el-Câmi**, IX, 203; eş-Şevkânî, **Fethu'l-Kadîr**, V, 197.

³² el-Maturidî, **Te'vilât**, V, 464.

³³ ez-Zemahşerî, **el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl min Vucuhi't-Te'vîl**, Dâru'l-Fikr, IV, 59; el-Kurtubî, **el-Câmi**, IX, 203.

³⁴ el-Mâverdi, **en-Nüket**, V, 463; el-Kurtubî, **el-Câmi**, IX, 204; eş-Şevkânî, **Fethu'l-Kadîr**, V, 198.

³⁵ ez-Zemahşerî, **Keşşâf**, IV, 59; eş-Şevkânî, **Fethu'l-Kadîr**, V, 197.

³⁶ İbnü'l-Arabî, **Ahkâmu'l-Kur'an**, Dâru'l-Fikr, Beyrut, trs. IV, 175.

³⁷ er-Râzî, **Tefsîr-i Kebir**, XXI, 251.

³⁸ İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sahihi'l-Buhâri**, Dâru'l-Fikr, Beyrut, trs. VIII, 692.

mutahhar kelimesinin, Abese Suresinde temizlikle vasıflandırılmış olan "Melekler" olduğu görüşünü nakleder.³⁹ İbnü'l-Arabî bu yorumun muhtemel manalar içerisinde olduğunu söylemektedir.⁴⁰ Ayrıca tefsirlerde Katade'den (v. 117), "Allah katındaki kitaba ancak melekler dokunabilir. Dünyadaki Kur'an'a ise, mecûsiler, münafıklar ve necis olanlar dokunabilir" rivayeti yapılmaktadır.⁴¹ Bu görüşlerden farklı olarak Ragıb el-İsfehânî (v. 506), ayette kastedilen mananın, "Vahyin hakiki marifetine, ancak fesadın kirinden korunarak kendini temizleyenler ulaşabilir" olduğunu açıklar.⁴²

Müfessirlerin ihtilaf ettikleri diğer bir konu da, ayetteki ifade şeklinin, nefiy mi yoksa nehiy mi olduğu hususudur. Râzî, zamirin kitaba raci, ifadenin de nefiy anlamında olduğunu beyan ederken⁴³, İbnü'l-Arabî, bu hitabın lafzen haber, manen nehy olduğunu iddia edenlerin hatalı olduğunu ifade etmektedir.⁴⁴ Bize göre de hitabın nehiy olması şu bakımlardan imkânsızdır:

a-Ayet, Mekke döneminde inmiştir. Dolayısıyla burada ahkâmla ilgili bir konunun olmadığını düşünmekteyiz. Hem surenin bütünü ele alındığında, işlenmekte olan mevzunun, Ahiret ahvalinden kesitler olduğu ve Mekkeli müşriklerin vahyin kaynağı ile ilgili iftiralara bir cevap niteliği taşıdığı görülmektedir.⁴⁵

b-Ayetteki "لا" nehiy için olsaydı, "مطهرين" şeklinde nasp okunması gerekiyordu ki Mushaflarda "المطهرون" şeklinde merfu'dur.⁴⁶ İbn Atıyye (v.

³⁹ el-Kurtubî, **el-Câmi**, IX, 203; "Mutahherûn"un Melekler olduğuyla ilgili Selman Farisî'den şu olay rivayet edilmektedir: "Selman Farisî ihtiyacını giderdikten sonra, yanındakiler ondan abdest alıp bazı sureleri okumasını isteyince, Selman Farisî " mutahherûnun" melekler olduğunu söyleyerek abdest almadan Kur'an okumuştur.. Abdurrezzak b. Hemmam, **el-Musannef**, Beyrut, 1970, I, 341.

⁴⁰ İbnü'l-Arabî, **Ahkâmu'l-Kur'an**, IV, 175.

⁴¹ el-Cessas, **Ahkâmu'l-Kur'an**, Dâru'l-Fikir, Beyrut-1993, III, 621.

⁴² er-Râgıb el-İsfehânî, **Mu'cemu Müfredâti Elfâzi'l-Kur'an**, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1997, s. 345. İbnü'l-Arabî, Ferrâ'dan ayetin manasını "Onun faydasını ancak Kur'an'la temizlenenler tadar." şeklinde verdikten sonra bunun sahih olduğunu, Buhârî'nin de bu görüşü benimsediğini belirtir. İbnü'l-Arabî, **Ahkâmu'l-Kur'an**, IV, 174-5.

⁴³ er-Râzî, **Tefsîr**, XXI, 253; Seyyid Kutub'a göre de doğru olan görüş ifadenin nefiy olmasıdır. **Fî Zilâli'l-Kur'an**, (Terc. M. Emin Saraç, İ.Hakkı Şengülller, Bekir Karlığa), Hikmet, İstanbul, trs. XIV. 264.

⁴⁴ İbnü'l-Arabî, **Ahkâmu'l-Kur'an**, IV, 175.

⁴⁵ el-Kurtubî, **el-Câmi**, IX, 203; İbn Kayyim, **Aksâmu'l-Kur'an**, Matbaatü'l-Hicâziye, Kâhire, 1933, s. 227; Mevdudî, **Tefhîmu'l-Kur'an**, VI, 107. Ayrıca Ali Akpınar ilgili makalesinde Nüzul sırasına göre sureleri verdikten sonra, Vakıa Suresindeki söz konusu ayetimizin Mekkeli müşriklerin vahyin kaynağı hakkında ileri geri konuşmalarına bir cevap niteliği taşıdığı kanısına varmıştır. Geniş bilgi için bkz. **Mushafa Abdestsiz Dokunma Meselesi**, C.Ü.İ.F.D, Sivas, 2001, Sayı 1, V, 85-87.

⁴⁶ Şenkîtî "لا"nın nehiy olmasından dolayı يمسه/yemessühü kelimesinin damme üzere cezm edildiğini, zamirden dolayı da "Sin" harfinin ötre olduğunu açıklar. Bu metodun Basra ekolüne ait olduğunu iddia eder. Sibeveyh'in de bu düşünceye katıldığını belirtir. **Keversu'l-Meânî'd- Derârî fî Keşfi Habâyâ Sahihî'l-Buhârî**, Müessesetü'r-Risale, Beyrut-1995, VI, 48; Buna karşın İbn Kayyim, "لا"nın nehiy olmasını reddederek "Şayet bu hitab, nehy olsaydı, o zaman ifade "لا يمسسه" şeklinde olması gerekirdi." açıklamasında bulunur. **et-Tefsîrû'l-Kayyim**, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, trs., s. 382.

541), buradaki "لا"nın nefy için olduğunu, İbn Mes'ûd kıraatında "ما يمسّه" şeklinde ma-i nafiye ile okunmasına bağlar.⁴⁷ Hem ayette "Temiz olanlar" anlamını taşıyan kelime "المطهرون" şeklinde gelmiştir, "المتطهرون" şeklinde değil. Şayet, abdestsiz Kur'an'a dokunması nehyolunsaydı, kelime "المتطهرون" şeklinde gelmesi gerekirdi. متطهر/Mütetahhir, تطهر/temizleme fiilinin ism-i failidir. مطهر/Mutahher kelimesinin manası "başkası tarafından temizlenen" demektir. Abdestli olan kimse için "المتطهرون" denilirken, Melekler için "المطهرون" ifadesi kullanılır.⁴⁸ Ayrıca temizlenen kimse için مطهر/Mutahher şeklinde ismi meful kalıbının kullanılmayacağı da ifade edilmektedir.⁴⁹

c- "Ona tertemiz olanlardan başkası dokunamaz" cümlesi, ihbarî bir cümle olup, emir-yasak bildirmemekte ve bir olguyu haber vermektedir. Onun emir-yasak bildiren bir inşaî cümle olarak yorumlanması, ancak bir gerekçe ile mümkündür ki ayette böyle bir gerekçe de yoktur. Aslanan ise lafızları hakikat manasına hamletmektir.⁵⁰

Bütün bu sebeplerden dolayı biz, ifadenin, nehiy değil de, nefiy için olduğunu düşünmekteyiz.

Söz konusu ayetin tefsiri hakkında sonuç olarak şunları söyleyebiliriz. Vakıa Suresindeki "Kitab-ı meknûn"un Levh-i mahfuz ve ona dokunan mutahherûn'un da melekler olduğu, Kur'an'da konuyla ilgili diğer ayetlere bakıldığında daha iyi anlaşılacaktır. Şöyle ki, Burûc Suresinde "Hakikatte O (yalanladıkları), levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kur'an'dır"⁵¹ buyrulurken, Hâkka Suresinde "Hiç Şüphesiz O (Kur'an), çok şerefli bir elçinin sözüdür. Ve o bir şairin sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz. Bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz. (O) âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir"⁵² şeklinde, Kur'an vahyinin kaynağının, ne sihir, ne şiir, ne de başka bir şey olduğu belirtilerek, onun bizzat Allah tarafından indirildiği haber verilmektedir. Mekkeli müşriklerin, "Bütün bunları Muhammed'e bir beşerin öğrettiğini biz biliyoruz..."⁵³ iddialarının yanında, "Bu, karışık riyâlardır, iftiradır, şairdir"⁵⁴ şeklinde, Kur'an'ın kaynağı hakkındaki iftiralarına, Vakıa Suresinde 'Onun şerefli bir Kur'an olduğu ve Kitab-ı Mekkûn'dan mutahher olan melekler vasıtasıyla Allah'ın indirdiği' beyan edilerek cevap verilmektedir. Bize göre "Ona öniünden de ardından da bâtil gelmez. O, hikmet sahibi,

⁴⁷ İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, V, 253; Semîn el-Halebi de İbn Atıyye'nin görüşünü eleştirerek "لا"nın nehy için olduğunu iddia eder. *ed-Durru'l-Masûn fi Ulumi'l-Kitabi'l-Meknûn*, X, 224-5.

⁴⁸ İbn Kayyım, *Aksâm*, s. 227-8; Abdurrahman es-Suheylî, *Ravdu'l-Unuf fi Şerhi Sireti'n-Nebeviyyeti li'bni'l-Hişam*, (Thk. Abdurrahman Vekil), Kütübü'l-Hadîsiye, III, 276; Çelik Muhammed, *Kur'an Kur'an'ı Tanımlıyor*, Şûle, İstanbul, 1998, s. 159

⁴⁹ Abdullah b. Yusuf el-Cüreyr, *el-Mukaddimetü'l-Esasiyye Fi Ulûmi'l-Kur'an*, Müessesetü'r-Riyâd, Beyrut, 2001, 550.

⁵⁰ Ali Akpınar, *Mushafa Abdestsiz Dokunma Meselesi*, s. 93.

⁵¹ Burûc, 85/ 21-22.

⁵² Hâkka, 69/40-43.

⁵³ Nahl, 16/103.

⁵⁴ Enbiya, 21/5.

çok övülen Allah'tan indirilmiştir"⁵⁵ ayeti, "Mutahherûn"dan meleklerin anlaşılması gerektiğini açık bir şekilde ifade etmektedir.

Vakıa Suresindeki ayetler, bir hüküm ifade etmekten ziyade vahyin kaynağını haber vermektedir. Kur'an'ın kaynağı "*Bu, âlemlerin Rabbinden indirilmedi*" şeklinde açıklandıktan sonra, "*Şimdi siz, bu sözü mü küçümsüyorsunuz?*" ifadesiyle, bu eylemin veya sözün, bir iman-inkar meselesi olduğu açıklanmaktadır. Tekvir suresinde de "*Bu, kovulmuş şeytanın sözü değildir*"⁵⁶ hitabından sonra "*O halde nereye gidiyorsunuz?*" ikazında bulunulması, Vakıa Suresiyle bir bütünlük arz etmektedir. Yani Allah, müşrikleri, 'Sizler, Kur'an'ın şeytan veya herhangi bir beşerin sözü değil de Allah'ın kelamı olduğunu anladıktan sonra, neye iman ediyorsunuz?' şeklinde uyarmaktadır. Dolayısıyla burada bize göre abdestle ilgili bir hüküm söz konusu değildir. Çünkü müşriklerin 'Kur'an'a neden abdestsiz dokunulmaz?' gibi bir itirazları, inkârları söz konusu olmamıştır.

2-Hadisten getirilen deliller

Görebildiğimiz kadarıyla kaynaklarda en çok zikredilen hadisler, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Hz. Ali, İbn Ömer, Cabir, Amr b. Hazm, Hakım b. Hizâm, Osman b. Ebi'l-Âs'tan gelen rivayetlerdir.

Şimdi bu rivayetleri sırasıyla değerlendirmeye çalışalım.

a-Hz. Ali Hadisi

Fakihlerin, hayızlı ve cünüb olan kimselerin Kur'an'ı okuyamayacaklarına dair dayandıkları delillerden ilki "*Peygamberi Kur'an okumaktan alıkoyan sadece cünüb olma haliydi*" şeklinde Ebû Dâvud (v. 275),⁵⁷ Nesaî (v. 279),⁵⁸ Tirmizî (v. 279),⁵⁹ İbn Mâce (v. 273),⁶⁰ Dârekutnî (v. 385)⁶¹ ve İbn Huzeyme'nin (v. 311),⁶² Amr b. Murre- Abdullah b. Selime- Ali isnadiyla naklettikleri Hz. Ali rivayetidir.⁶³

⁵⁵ Fussilet, 41/42.

⁵⁶ Tekvir, 81/25.

⁵⁷ Ebû Dâvud, **es-Sünen**, I, 59.

⁵⁸ Nesaî, **Sünenü'n-Nesâî bi Şerhi'l-Hâfız Celaleddin es-Suyûtî ve Haşiyetü'l-İmami's-Sindî**, Daru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut, 1988, I, 144.

⁵⁹ Tirmizî, **es-Sünen**, Babu'l-Halebî, Kâhire, 1937, I, 274.

⁶⁰ İbn Mâce, **es-Sünen**, I, 195.

⁶¹ Dârekutnî, **es-Sünen**, Daru'l-Mehâsin, 1966, Kahire, I, 119.

⁶² İbn Huzeyme, **Sahih**, (Thk. Mustafa Âzamî), Mektebetü'l-İslamiyye, I, 104.

⁶³ Tehanevî, Hz. Ali'den nakledilen ve Hanefilerin görüşüyle çelişen "Cünüb kimse, Kur'an'dan bir harf dahi okuyamaz." rivayetini şu şekilde te'vil etmeye çalışmıştır: "Rivayette geçen 'harf' kelimesi, ya tam bir ayet manasında mecaz olarak alınır ya da taharet, tam bir ayet okumak için vacip, daha az okumak içinse müstehap olur." Zafer Ahmed, **İ'lâu's-Sünen**, (Şrh. Tehanevî), I, 262.

Şafî, bu rivayetın hadis ehli nezdinde sabit olmadığını,⁶⁴ Nevevî de, Tirmizî'nin bu hadisi zayıf gördüğünü nakletse de Tirmizî rivayet için "bu, hasen-sahihtir" der.⁶⁵ İsnadında bulunan Abdullah b. Selime'nin yaşlanınca aklını kaybettiği ve hadisini reddettiği ve bu hadisi de yaşlandığı zaman naklettiği rivayet edilir.⁶⁶ Hattâbî (v. 388), bu hadiste vehm olduğunu söylemiştir.⁶⁷ Bu hadis sahih olarak kabul edilse bile, bunun cünüb olan kimsenin Kur'an okumasını yasaklayanlar için bir delil teşkil etmeyeceği, çünkü bu hadiste, bir durumu nehy etmekten ziyade, sadece Nebi'nin a.s. bir eyleminin anlatıldığı ifade edilmektedir.⁶⁸

b-İbn Ömer Hadisi

Fakihlerin dayandıkları ikinci delil ise "Hayızlı ve cünüb olan kimseler, Kur'an'dan bir şey okuyamaz" şeklinde Tirmizî,⁶⁹ İbn Mâce,⁷⁰ Dârekutnî⁷¹ ve Beyhakî'nin(v. 458),⁷² İsmail b. Ayyaş- Musa b. Ukbe- Nafi- İbn Ömer isnadıyla Nebi'den s.a.v. naklettikleri İbn Ömer rivayetidir.

İsnad zincirindeki İsmail b. Ayyaş hakkında Buhârî, "Bu hadisi, İsmail b. Ayyaş- Musa b. Ukbe'nin haricinde bir isnadla bilmiyorum. İsmail b. Ayyaş da münkeru'l-hadistir." açıklamasını yapar.⁷³ Ahmed b.Hanbel ve İbn Maîn (v. 233), İsmail b. Ayyaş'ın Hicaz ve Irak ehlerinden yaptığı nakillerde zayıf olduğunu⁷⁴ bu hadisi de onlardan aldığını belirtirler.⁷⁵ Dârekutnî, Musa b. Ukbe'den farklı iki tarik verse de birinin isnad zincirinde⁷⁶ meçhul ravi vardır.

⁶⁴ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 119; Zeylaî, **Nasbu'r-Râye li-Ehâdîsi'l-Hidâye**, Mektebetü'l-İslâmiyye 1973, Riyad,, I, 196.

⁶⁵ Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 196.

⁶⁶ Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 196; İbn Hacer, **Telhîsu'l-Habîr fi Tahrici Ehâdîsi'r-Râfi'iyi'l-Kebîr**, (Thk. Şaban Muhammed İsmail), Külliyyetü'l-Ezher, Kâhire, I, 147; Mübarekfûrî, **Tuhfetü'l-Ahvezî bi-Şerhi Câmii't-Tirmizî**, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, I,334.

⁶⁷ İbn Hacer, **Telhîs**, I, 148.

⁶⁸ İbn Hacer, **Telhîs**, I, 147; Mübarekfûrî, **Tuhfetü'l-Ahvezî**, I, 348; Hüseyin Atay Hz. Ali Hadisini şu şekilde eleştirmektedir: " Hz. Ali böyle bir hadisi rivayet edecek sonrada kendisinden cünüb olanın Kur'an'dan okumasını mekruh gördüğü nakledilecek? Şayet hadis doğru olsaydı Hz. Ali'nin cünübün Kur'an okumasını haram sayması gerekirdi. Hem Hz. Ali bu hadisi Peygamberin sözü olarak değil de fiili olarak nakletmektedir. Hz Peygamberin böyle davrandığını ve öyle hareket ettiğini belirtip bunun dışında başka şekilde hareket etmediğini ileri sürmek imkânsızdır. Buna âlimler işaret ederek demişlerdir ki Bu durumda bile Peygamberin Kur'an okumayı terk etmesinin sebebinin cünüblük olduğunu kim bilebilir ki!" **Kur'an ve Temizlik**, E.Ü.İ.F. D., Kayseri, 1985, Sayı 2, s. 24-25.

⁶⁹ Tirmizî, **es-Sünen**, I, 236.

⁷⁰ İbn Mâce, **es-Sünen**, I, 195.

⁷¹ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 117.

⁷² Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, Haydarâbât, 1966, I, 89; **Şuabu'l-İman**, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990. II, 380. Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 195.

⁷³ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, I, 89

⁷⁴ Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 195; el-Mâverdi, **el-Hâvi**, I, 148.

⁷⁵ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 118; Mübarekfûrî, **Tuhfetü'l-Ahvezî**, I, 347, Mübarekfûrî, Beyhakî'den naklen bu hadisin delil kabul edilmeyeceğini ifade etmektedir.

⁷⁶ İsnadı, Muhammed b. İsmail- Racul- Ebu Maşer- Musa b. Ukbe- Nafi... şeklindedir.

Ayrıca ravi Ebu Ma'şer zayıftır. İkinci tarikte⁷⁷ bulunan Abdulmelik b. Mesleme de zayıftır. Ayrıca İbnü'l-Cevzî (v. 597), Muğire b. Abdurrahman'ı da cerh etmiştir.⁷⁸ Beyhakî'ye göre de nakledilen diğer rivayetler sahih değildir.⁷⁹ Ayrıca Ukaylî (v. 322), bu hadisi "Duafa"sında nakleder. O, Abdullah b. Ahmed'in bu hadis hakkında babasının batıl dediğini nakleder ve İsmail b. Ayyaş'tan dolayı reddettiğini açıklar.⁸⁰ İbn Adîy de "Bu hadisin aslı yoktur." der.⁸¹ İmam Şafî, hadis ehline bu hadisin sabit olmadığını belirtir. Ayrıca Sübkî (v. 771) bu minvalde nakledilen tariklerin zayıf olduğunu açıklar.⁸² Daha önce de belirttiğimiz gibi Buhârî'ye göre İbn Ömer rivayetinin bütün tarikleri zayıftır.⁸³ İbn Ebi Hâtım (v. 321) babasından, İsmail b. Ayyaş hadisinin hatalı olduğunu nakleder.⁸⁴

c- Câbir Hadisi

Fakihlerin dayandığı bir diğer rivayet de “*Hayızlı ve Nifâşlı olanlar, Kur'an'dan bir şey okumazlar*” şeklinde Dârekutnî'den⁸⁵, Muhammed b. El-Fadl- Fadl b. Atıyye-Tavus-Cabir isnadıyla merfu olarak nakledilen Câbir rivayetidir. Bunu İbn Adîy (v. 365) de "el-Kâmil" adlı eserinde nakleder ve Muhammed b. el-Fadl'dan dolayı bu isnadı cerh eder⁸⁶. İbn Main, Muhammed b. el-Fadl'ın hadisinin yazılmayacağını söyler. Nesâî de onun hadisinin terkedildiğini belirtir. Sa'dî ise Muhammed'in kezzab/yalancı olduğunu ifade eder⁸⁷. Beyhakî, Câbir hadisinin kuvvetli olmadığını söyler.⁸⁸ Ayrıca Muhammed b. el-Fadl'ın metruk olduğu nakledilir.⁸⁹ Mübarekfûrî (v. 1935) de Cabir rivayetini zayıf olarak addetmektedir.⁹⁰

⁷⁷ İsnadı, Abdulmelik b. Mesleme- Muğire b. Abdurrahman- Musa b. Ukbe- Nafi... şeklindedir.

⁷⁸ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 118; Nevevî, **el-Mecmû**, II, 140.

⁷⁹ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, I, 89.

⁸⁰ Ukaylî, **Kitabu'd-Du'afâi'l-Kebîr**, (Thk. Kaleci), Kütübü'l-İlmiye, Beyrut, 1984, I, 90.

⁸¹ İbn Adiy, **el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl**, Dâru'l-Fîkr, Beyrut, 1988, I, 298.

⁸² Sübkî, **Tabakâtu's-Sübkî**, IV, 14.

⁸³ İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri**, I, 408.

⁸⁴ Nevevî, **el-Mecmû**, II, 141.

⁸⁵ Dârekutnî, **es-Sünen**, II, 87. Ayrıca “Cünüb, hayızlı ve nifâşlı olan kimseler, Kur'an'dan bir şey okuyamaz” şeklinde Süleyman Ebu Halid- Yahya- İbn Zübeyr- Cabir isnadıyla Cabir'den Mevkuf olarak nakledilen rivayet vardır. Ravi Yahya yani İbn Ebi Enise zayıf olduğundan, bu rivayet de cerh edilmektedir. Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 122. İbn Ebi Enise'nin yalancı/kezzab olduğu da ifade edilmektedir. Mübarekfûrî, **Tuhfetü'l-Ahvezî**, I, 249.

⁸⁶ Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 195.

⁸⁷ İbn Adiy, **el-Kâmil**, VI, 161.

⁸⁸ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, I, 89.

⁸⁹ Nevevî, **el-Mecmû**, II, 141.

⁹⁰ Mübarekfûrî, **Tuhfetü'l-Ahvezî**, I, 347.

d- Amr b. Hazm Hadisi

Fakihlerin, hayızlı ve cünüb kimselerin Kur'an'a dokunamayacağı veya onu okuyamayacağı konusunda ileri sürdükleri diğer bir delilleri ise Hz Peygamberden nakledilen, "*Kur'an'a ancak tabir olanlar dokunur*" hadisidir.

Bu hadisi, Amr b. Hazm, Hakîm b. Hizâm, Osman b. Ebi'l-As ve Sevban nakletmişlerdir.

Amr b. Hazm hadisini⁹¹ Beyhakî,⁹² Dârekutnî⁹³, Hâkim (v. 378),⁹⁴ İbn Ebî Dâvud (v. 316),⁹⁵ Muhammed b. Bekkar- Yahya b. Hamza- Süleyman b. Erkam- Zuhrî- Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm- Muhammed b. Amr b. Hazm - Amr b. Hazm... isnadıyla rivayet etmektedir. Dârekutnî de, Hakem b. Musa- Yahya b. Hamza- Süleyman b. Dâvud el-Halvanî- Zuhrî- Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm - Muhammed b. Amr b. Hazm - Amr b. Hazm... tarihiyle verir.⁹⁶ Ancak Ebû Dâvud, Süleyman b. Dâvud'un, Hakem b. Musa'nın bir vehmi olduğunu belirtir. Ravi'nin doğru adı, Süleyman b. Erkam'dır.⁹⁷ İbn Mende (v. 470), Yahya b. Hamza'nın kitabında ravinin Süleyman b. Erkam şeklinde yazılmış olarak gördüğünü belirtir.⁹⁸ Nesâî, Süleyman b. Erkam'ın, metruk,⁹⁹ Beyhakî ise Süleyman'ın meçhul, bu rivayetin de doğru olmadığını nakleder.¹⁰⁰ Bu hadis, Muhammed b. Mahled- Ebi Rebia- Abdurrezzak- Ma'mer- Abdullah b. Ebi Bekr- Ebihi şeklinde mürsel olarak da nakledilir. Bundan başka olarak Hüseyin b. İsmail- Said b. Muhammed b. Sevban- Ebu Asım- İbn Cüreyc- Süleyman b. Musa- isnadı vardır ki, Süleyman b. Musa, Salim'in babasından, Nebi'nin "*Kur'an'a ancak tabir olanlar dokunabilir*" sözünü işittiğini nakleder.¹⁰¹ İsnaddaki Süleyman b. Musa hakkında Buhârî, "münker" derken; Nesâî "Hadisi sadece itibar için yazılan, leysa bi kaviyy'dir"¹⁰² ifadesinde bulunur. Sonuç olarak Amr b. Hazm hadisi muttasıl olarak sıhhatli bir isnadla gelmemiştir.¹⁰³ Bu rivayetler muttasıl olarak rivayet edilmiş ise de hiç biri sahih

⁹¹ Zeylaî, Amr b. Hazm hadisini Nesâî'nin rivayet ettiğini söylese de Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 196, Nesâî, Amr b. Hazm hadisini nakleder ancak içerisinde "Kur'an'a temizler dokunur." diye bir ifade geçmemektedir. Nesâî, **es-Sünen**, VIII, 58, (nr. 4853)

⁹² Beyhakî, **es-Sünen'ül-Kübrâ**, I, 87.

⁹³ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 121

⁹⁴ Hâkim, **el-Müstedrek ale's-Sahihayn**, Matbaatu'l-İslamiye, Beyrut, trs., I, 395. Hüseyin Atay, bu hadisin vicade yoluyla alındığını belirterek cerh eder. Hadisin değerlendirmesi için bkz. **Hadislere Göre Kur'an Okuma Şartları**, A.Ü.İ.F.D., Ankara, 1997, Sayı 36, s. 34.

⁹⁵ İbn Ebî Dâvud, **Kitâbu'l-Mesâhif**, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1985, s. 212.

⁹⁶ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 122.

⁹⁷ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 122; Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 197; Zehebî, **Mizânu'l-İ'tidâl** (Thk. Muhammed Bicar), Kütübü'l-Arabiye, 1963, II, 201. O, Süleyman b. Davud'un da Yahya b. Hamza'dan rivayetini zayıf olduğunu nakleder. Darâkûtni bir seferinde onun zayıf olduğunu söylemiştir. İbn Huzeyme'de onunla ihticac olunmaz demiştir.

⁹⁸ Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 201.

⁹⁹ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 122; Zeylaî, **Nasbu'r-Râye**, I, 197.

¹⁰⁰ Beyhakî, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, I, 22.

¹⁰¹ Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 121.

¹⁰² Dârekutnî, **es-Sünen**, I, 121; Zehebî, **Mizânu'l-İ'tidâl**, II, 225

¹⁰³ İbn Abdullah, **Neylü'l-Merâm Şerhu Bûluğü'l-Merâm min Edilleti'l-Ahkâm**, (Thk. Mustafa Ahmed Baz), yrs, trs., I, 88.

değildir.¹⁰⁴ Zeylaî, "Dârekutnî'de isnadı kuvvetlendiren rivayet var" dese de, nakledilen rivayet zincirleri zayıftır.¹⁰⁵ Ancak mürsel olarak gelen vardır ki, Suheyfî (v. 581), mürsel olan rivayetlerin delil teşkil etmeyeceğini ifade eder.¹⁰⁶ Elbanî de irsalinden dolayı bu hadisi zayıf görür.¹⁰⁷

e- Hakîm b. Hizâm Hadisi

Hakîm b. Hizâm'ın "*Kur'an'a ancak tabir olanlar dokunur.*" rivayetini, Hâkîm,¹⁰⁸ Dârekutnî,¹⁰⁹ Taberânî (v. 360)¹¹⁰, Suveyd b. Ebi Hatim- Matar el-Varrak- Hasan b. Bilal- Hakîm b. Hizâm isnadıyla nakletmektedirler. Bu rivayetin isnadı hakkında Hâkîm "sahihtir" dese de, İbn Hibban (v. 354), Suveyd b. İbrahim'in sika olanlardan hadis uydurduğunu belirtmektedir.¹¹¹ Nesaî de onu zayıf olarak kabul eder.¹¹² Nevevî, İbn Kesir (v. 774) ve Şevkânî (v. 1250), Suveyd'in zayıf olduğunu beyan ederler. İbn Hazm'a göre ise, hem Amr b. Hazm'ın hem de Hakîm b. Hizâm'ın rivayetleri zayıftır.¹¹³

f- Osman b. Ebi'l-Âs Hadisi

Osman b. Ebi'l-Âs'ın "*Kur'an'a ancak tabir olanlar dokunur.*" rivayetini, Taberânî¹¹⁴ ve İbn Ebî Dâvud,¹¹⁵ Ahmed b. Amr el-Hallal- Yakup b. Humeyd- Hişam b. Süleyman- İsmail b. Rafî- Muhammed b. Said- Abdulmelik- Muğire b. Şû'be- Osman b. Ebi'l-As isnadıyla vermektedirler. Bu hadisi nakleden İbn Ebî Dâvud'un isnadında inkita; Taberânî'nin rivayetinde de meçhul ravi vardır. İsnatta bulunan İsmail b. Rafî'yi, Nesaî ve İbn Maîn zayıf olarak kabul ederken, Buhârî, sika olarak görür.¹¹⁶

g- Sevban Hadisi

Sevban'ın "*Kur'an'a ancak tabir olanlar dokunur.*" rivayetini, Zeylaî (v. 762), mevsul olarak bulamadığını, sadece İbn Kattan'ın "*Beyânu'l-Vehm ve'l-Îhâm*"ında İshâk b. İsmail- Mes'adetü'l-Basri- Hasîb b. Cahdar- Nadr b. Şufey-

¹⁰⁴ Ebû Dâvud, *Merâsil*, I. Bsk., Matbaarü'l-İlmiyye, 1310, 13.

¹⁰⁵ Dârekutnî, *es-Sünen*, I, 121-2.

¹⁰⁶ Suheyfî, *Ravdu'l-Unuf*, III, 274; Zeylaî, *Nasbu'r-Râye*, I, 198.

¹⁰⁷ Elbânî, *İrvâü'l-Galil fi Tahrîci Ehâdîsi Menâri's-Sebil*, Mektebetü'l-İslamiye, Beyrut, 195, I, 158.

¹⁰⁸ Hâkîm, *el-Müstedrek*, III, 485.

¹⁰⁹ Dârekutnî, *es-Sünen*, I, 122.

¹¹⁰ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, III, 205, (nr. 3135)

¹¹¹ İbn Hibban, *Kitâbu'l-Mecrûhîn mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâi ve'l-Metrûkîn*, (Thk. Mahmud İbrahim Zeyd), Dâru'l-Va'y, Halep, trs. I, 350.

¹¹² İbn Adiy, *e l-Kâmil*, III, 421.

¹¹³ Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, I-II, 234; Elbânî, *İrvâü'l-Galil*, I, 159.

¹¹⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, IX, 44, (nr. 8336).

¹¹⁵ İbn Ebî Dâvud, *el-Mesâhif*, s. 212.

¹¹⁶ Elbânî, *İrvâü'l-Galil*, I, 160

Esmâ er-Rahabî- Sevban isnadıyla geldiğini nakleder.¹¹⁷ İbn Kattan, isnadın son derce zayıf olduğunu belirtir. Nadr b. Şufey meçhuldür. İbn Maîn ve Ebû Hâtîm (v. 277), isnatta bulunan Hasîb b. Cahdar'ı yalancılıkla suçlarken, Ahmed b. Hanbel de Mes'adetü'l-Basriyi terk etmiş ve ondan gelen hadisleri yakmıştır.¹¹⁸ Şevkânî, Hasîb b. Cahdar'ın metruk olduğunu naklederken,¹¹⁹ Zehebî (v. 748)de Buhârî'nin onu yalancı olarak gördüğünü rivayet eder.¹²⁰ Paksoy, Sevban kanalıyla gelen bu rivayetin Hasîb b. Cahdar tarafından uydurulan mevzu bir rivayet olduğunu iddia eder.¹²¹

Görüldüğü gibi hadisler, konumuza delil teşkil edemeyecek kadar zayıf görülmektedir. Hem Ebu Hanîfe hem de Malik'in verdiği fetvalardan "*Hayızlı ve cünüb olan kimse, Kur'an'dan tek bir harf dahi okuyamaz*" hadisiyle amel etmedikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda en çok karşımıza çıkan "*Kur'an'a ancak tahîr olanlar dokunabilir*" hadisi sahih kabul etsek bile burada "*Tahîr olmayan*" kelimesini direkt olarak "*abdestsizlik*" şeklinde anlamak, bize göre mezhebi bağlılığın getirmiş olduğu bir neticedir. Çünkü Ebu Hureyre'den şöyle bir hadis nakledilir. "*Bir gün ben cünübken Medine'nin sokaklarında Nebî a.s. ile karşılaştım. Bir ara gizlice gidip gusül abdesti alıp geri geldim. Nebî a.s. bana nerede olduğumu sorunca ben de cünüb olduğumu, onun yanında tahîr/temiz olmadan oturmak istemediğimi belirttim, Nebî a.s. bunun üzerine 'Subhanallah! Ey Ebu Hureyre, şüphesiz ki mümin asla pis olmaz'; bir diğer rivayette 'Şüphesiz ki müslüman asla pis olmaz' buyurdu.*" Yani Müslüman veya Mümin asla pis olmaz.¹²² Çünkü "*Ancak müşrikler pistir*"¹²³.

İşte Ebu Hureyre'den nakledilen bu hadis müslümanın pis olamayacağını ispat etmektedir. Ancak hadiste geçen "*Ben, senin yanında tahîr/temiz olmadan oturmayı kerih gördüm*" ifadesinden, İbn Dakîk (v. 702), Peygamberin sözünün Müslüman'ın pis olabileceği düşüncesine cevap olduğunu, yoksa Ebu Hureyre'nin Nebî ile münasebetinde taharetli olmanın gerekmediğine işaret olmadığını belirtir ve bu konunun tartışmalı olduğunu ifade eder. Sonra da "*Bu hadis, ölünün temiz olduğuna işarettir*" hükmünü tartışır.¹²⁴

Burada metnin muhtevasını zorlayan İbn Dakîk, Hz. Aîşe'den nakledilen "*Ben hayızlı iken Nebî a.s. kucığıma yatar Kur'an okurdu*" rivayetinin, hayızlı kadının Kur'an okuyamayacağına işaret ettiğini, çünkü durum bu minvalde değilse, "*Niçin Hz. Aîşe, kucığında Kur'an okumanın yasak olduğu hissini uyandırır?*"¹²⁵

¹¹⁷ Zeylâî, *Nasbu'r-Râye*, I, 199

¹¹⁸ İbn Kattân, *Beyanu'l-Vehm ve'l-Îhâm fî Kitabi'l-Ahkâm*, Daru't-Taybe, Riyad, III, 476 (nr. 1227).

¹¹⁹ Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, I-II, 234.

¹²⁰ Zehebî, *el-Mîzân*, I, 653; İbn Hibban, *Mecrûhîn*, I, 287.

¹²¹ Paksoy, Kadir, *Kur'an'a Abdestli Dokunmakla İlgili Rivayetlerin Tahlili*, H.Ü.İ.F.D., Şanlı Urfa, 1999, Sayı, 5, s. 339.

¹²² İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, I, 390.

¹²³ İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, I, 402; Tevbe-28.

¹²⁴ İbn Dakîk el-Îd, *Ahkâmu'l- Ahkâm fî Umdeti'l-Ahkâm*, Müessesetü'r-Risale, 2005, yrs. I, 65.

¹²⁵ İbn Dakîk, *Ahkâm* I, 90; İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, I, 402.

şeklinde metnin sınırlarını aşan anlamsız bir çıkarsama yapar. Kirmanî biraz daha ileri giderek Buhârî'nin bu rivayeti nakletmesindeki amacını, "kazurat mahalline yakın yerde Kur'an okunmasının cevazını ortaya koymak"¹²⁶şeklinde açıklar. Aynî (v. 855) ise "Bu nakilde hayızlı kadının elbisesi 'ilâka'ya (kılıfa), kişinin kiraati de mushafa benzetilmiştir" der. Dolayısıyla ona göre Buhârî burada, hayızlı kişinin Kur'an'a dokunabileceğini kastetmiştir.¹²⁷ İbn Battal (v. 449) ise Buhârî'nin bu hadisleri nakletmesindeki amacını, "cünüb ve hayızlı kimsenin Kur'an'ı taşıyıp, okuyabileceğine işaret etmek olduğu şeklinde açıklar."¹²⁸ Kirmânî, bu görüşü kabul etmediğini belirtir.¹²⁹

Görüldüğü gibi şarihler arasında da ihtilaf mevcuttur. Bize göre Buhârî'nin, "Kişinin, hayızlı olduğu halde eşinin kucığına yatarak Kur'an okuması"¹³⁰ bab başlığı altında, Ebu Vail'in hizmetçisini, Ebu Rezin'e göndererek onun hayızlı olmasına rağmen mushaf'ı 'ilâkasından¹³¹ tutarak getirmesini nakletmesi¹³² sonra da Hz. Aişe'den, kendisi hayızlı olduğu halde Rasulullah'ın, kucığına yatarak Kur'an okuduğunu rivayet etmesi¹³³şunu isbat etmektedir. "Hayızlı kadınla oturmaman, yemek yemeyen vs. Yahudi adetlerinin aksine¹³⁴ Hz. Peygamber, kadınlarla bu dönemlerinde olağan münasebete devam edilmesi gerektiğini, Hz. Aişe'nin kucığında Kur'an okuyarak göstermiştir."

¹²⁶ Kirmânî, **Sahihu Buhârî bi Şerhi'l-Kirmânî**, İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1981, III, 163; İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri**, I, 402. İbn Hacer, Nevevî'nin de bu görüşte olduğunu belirtmektedir.

¹²⁷ Aynî, **Umdetu'l-Kâri**, III, 260. Söz konusu Hadisin şerhinde İbn Abbas'ın bir yapraktan cünüb olduğu halde Kur'an okuduğu rivayet edilir. Aynı şekilde Said b. Müseyyeb'in ve Said b. Cübeyr'in, cünübün Kur'an okumasında bir beis görmedikleri nakledilir. Ayrıca bu bilgiler için bkz. İbn Hazm, **el-Muhallâ**, I, 79; İbn Battal, **Şerhu İbn Battal alâ Sahihî'l-Buhârî**, Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, I, 328.

¹²⁸ İbn Battal, **Şerhu İbn Battal**, I, 462.

¹²⁹ Kirmânî, **Şerhu'l-Kirmânî**, 1981, III, 162; Her ne kadar Kirmânî İbn Battal'ın bu yorumunu kabul etmese de bir diğer Buhârî şarhi Şenkîti'ye göre Buhârî'nin bu meyanda rivayetleri nakletmesindeki gayesini en güzel şu sözler ifade etmektedir: "Bu rivayetlerle Buhârî'nin muradı, Aişe hadisiyle hayız ve cünüb olan kimsenin Kur'an okuyabileceğine istidlal etmektir." **Kevseru'l-Meânî'd-Derârî**, VI, 72.

¹³⁰ Bu rivayet için bkz. Nesâî, **es-Sünen**, I, 147.

¹³¹ Bize göre "Kılıf'ın tanımı çok önemlidir. İbn Hacer, Ebu Hanife'nin hayızlı'nın Kur'an'ı tutabileceğini naklederken (**Fethu'l-Bâri**, I, 402, aynı rivayet için bkz. İbn Hazm, **el-Muhallâ**, I, 84) A. Zeydan da cumhura göre hayızlı'nın ve cünübün Kur'an'ı tutamayacağını nakleder. (**el-Mufasssal**, I, 153.) Kılıfı, kimi "Kur'an'a bitişik olan cilt şeklide açıklarken; kimi de Kur'an'dan ayrı, Kur'an'ın içine konulduğu şeydir." diye tarif etmişlerdir. (Kâsânî, **Bedaiu's-Sanai**, I, 34) Bizce hataya düşülen nokta Ebu Vail'in hayızlı cariyesinin Kur'an'ı getirme şekline verilen manadadır. O, 'ilâka'dan tutmuştur. Yani Kur'an'ın sayfalarının içinde bulunduğu torbayı tutmuştur. Muhtemeldir ki o dönemde, herkesin elinde, şu anki gibi Mushaf mevcut değildi. Çünkü, hem Ebu Vail, hem de Ebu Rezin tabiidendir. Dolayısıyla bu dönemde Kur'an, düzenli bir şekilde iki kapak arasında herkesin elinde bulunmuyordu.

¹³² Rivayet bu şekilde olsa da hayızlı kimsenin Kur'an'a dokunmasını alimler men etmişlerdir. Zeydan, **a.g.e.**, I, 168.

¹³³ İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri**, I, 401.

¹³⁴ Cevad Ali, **el-Mufasssal fi Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm**, 1993, V, 555.

Burada hayızlı ve cünübün Kur'an okuyabileceğini ifade eden şarihlerin, Buhârî'den naklettikleri Hz. Aişe hadisine de değinmek istiyoruz.

Buhârî "Hayızlı kimse beyti tavaf hariç bütün menâsik'i yapabilir" konu başlığından sonra İbrahim'in (en-Nehâi v. 96) hayızlı kişinin, İbn Abbas'ın da cünüb kimsenin Kur'an okumasında bir sakınca görmediklerini belirtirken, Hâkim'in de cünüb olduğu halde kurban kestğini rivayet eder. Sonra da Hz. Aişe hadisini nakleder. "Hz. Aişe, Peygamberle hac yapmaya başladığı zaman hayız olur. Hac yapamayacağı endişesiyle ağlamaya başlar. Durum Resulullah'a s.a.v. ulaşınca, Nebi s.a.v. ona 'Hayz'ın Allah'ın Âdem'in kızlarına verdiği bir yazgı olduğunu, bundan dolayı, tavafın haricinde her şeyi yapması gerektiğini' söyler."¹³⁵ İbn Hacer (v. 852), Buhârî'nin "Hayızlı ve cünüb olan kimselerin namazın dışında bütün bedeni ibadetleri yapabileceğini" ifade etmek için, bu hadisi burada naklettığını açıklar.¹³⁶ Yine ona göre, Buhârî'ye göre cünüb ve hayızlı kimselerin Kur'an okumasını yasaklayan tek bir sahih hadis yoktur.¹³⁷ Hem Buhârî Hz. Peygamberin Herakl'e içerisinde iki ayet bulunan bir mektup gönderdiğine dair rivayeti şöyle yorumlar: "Cünüb kimsenin iki ayeti kapsayan kitaba dokunmasının caiz olması gibi, okuması da caizdir." İbn Rüşeyd (v. 721) de bu görüşü paylaşmaktadır.¹³⁸

Buhârî, İbn Ömer'in rivayet ettiği "*Cünüb ve hayız olan kimse Kur'an'dan bir şey okuyamaz.*" hadisinin bütün tariklerinin zayıf olduğunu belirtir. Buhârî de Taberî, İbn Münzir (v. 318) ve Dâvud gibi, "*Nebi, Allah'ı her halinde zikrederdi*" hadisinin umumiyet ifade etmesinden dolayı, hayızlı ve cünüb olan kimselerin Kur'an'ı okuyabileceğine hükmetmiştir. Çünkü Ona göre, zikir, Kur'an okumaktan daha geneldir.¹³⁹ İbn Battal da Buhârî'nin bu düşüncesini

¹³⁵ İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri**, I, 407; Kirmâni, **Şerhu'l-Kirmâni**, III, 171; Aynî, **Umdetu'l-Kâri**, III, 273.

¹³⁶ İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri**, I, 406. Diğer şarihlerin yaklaşımları yukarıda ifade edilmişti.

¹³⁷ İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri**, I, 408; Aynî, **Umdetu'l-Kâri**, III, 275.

¹³⁸ İbn Hacer, bu şekilde açıklama yaparken, (**Fethu'l-Bâri**, I, 408) Kirmâni, Herakl'a yazılan bu mektubun konuya kaynak olamayacağını belirtir. O, bu rivayette, kıraatın sabit olmadığını, içerisinde Arapça kelimeler olan Farsça kasidelere benzetir ve ekler, eğer çoğunluğa göre hükmedilecekse, bu kasideye arapça denemeyeceği gibi, Peygamberin gönderdiği bu mektub da Kur'an diye adlandırılmaz. Kirmâni, **Şerhu'l-Kirmâni**, III, 163. Bu mektubu burada delil kabul etmeyen Kirmâni, sekiz sayfa sonra nakledilen Herakl'e davet mektubunda geçen iki ayet hususunda "Nebi'nin s.a.v. cünüb olmalarını bildiği halde kafirlere Kur'an'ı göndermesinin amacı, onların Kur'an'ı tutması ve okumasının cevazlığını göstermektir." der. **Şerhu'l-Kirmâni**, III, 171; Aynî, **Umdetu'l-Kâri**, III, 274. Bunlardan farklı olarak Sayın Kadir Paksoy bu rivayeti şöyle yorumlar: "Bu rivayetten her ne kadar Müslüman olmayanların Kur'an'a dokunabilmeleri ve onu okuyabilmelerinin yasaklanmadığı anlaşılabilir bile bununla Müslümanların cünüb iken Kur'an'a dokunup okumaları hususunu karıştırmamak lazım..." Bu açıklamayla Paksoy Müşriğe/Kâfire tanıdığı hakkı Müslümana tanımazken, bkz. Paksoy, **Kadir Kur'an'a Abdestli Dokunmakla İlgili Rivayetlerin Tahlili**, Sayı, 5, s.375, Hüseyin Atay da böyle düşünenleri şu şekilde eleştirir: "Kafir ve putperest Kur'an'ı istediği zaman okuma imkanına sahip olacak ama Müslüman böyle bir imkandan mahrum sayılacak, bu aklın kabul edeceği bir iş değildir." **Kur'an ve Temizlik**, s, 16.

¹³⁹ İbn Hacer, **Fethu'l-Bâri**, I, 408; Aynî, **Umdetu'l-Kâri**, III, 274. Şenkîti, **Kevseru'l-Meânî**, VI, 73. Bu umum ifade eden hadisin, Hz. Ali'den nakledilen "Hz. Peygamberi cenabetin

destekleyen Abdurrahman b. Ganem'den şunu nakleder. "O, Muaz b. Cebel'e cünüb kimsenin Kur'an okuması meselesini sorunca, Muaz ona okuyabilir demiştir. Yine Abdullah b. Ganem hayızlı ve nifaslı kadınların durumunu sorunca, Muaz, onların Kur'an'ı okumasını yasaklayan hiçbir durumun söz konusu olmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine Abdullah, bazı kimselerin bunu kerih gördüklerini belirtince, Muaz '*kim bunları Kur'an okumaktan nebyederse bilin ki bilgisizce konuşmuştur. Çünkü Hz. Nebi, bu konuda bir şeyi yasaklamamıştır*' der."¹⁴⁰

Zahirî âlim İbn Hazm ise İbn Abbas ve Said b. Müseyyeb'ten nakledilen '*Cünüb ve hayızlı olan kimsenin Kur'an'ı okuyabileceği*'¹⁴¹ rivayetini verdikten sonra, muhaliflerin ileri sürdükleri delilleri eleştirerek, bu hallerde Kur'an'ın okunabileceğini ispatlamaya çalışır. Şöyle ki, cünüb olan kimsenin Kur'an okuyamayacağına dair Hz. Peygamberden nakledilen "*Nebi a.s., Kur'an'ı okumaktan men eden tek şey, cünüb olma haliydi*" hadisinin sıhhatini¹⁴² bir kenara bırakan İbn Hazm, bu hadisin cünüb olan kimsenin, Kur'an okuyamayacağına delil olmadığını ileri sürer. Çünkü ona göre, burada cünüb olan kimsenin Kur'an okumasını yasaklayan bir şey yoktur. Sadece Nebi'nin bir davranışı açıklanmaktadır. "Nebi a.s., Ramazan haricinde hiçbir ayı tam olarak oruçlu geçirmede; gece namazı olarak on üç rekattan fazla namaz kılmadı; yaslanarak yemek yemedi diye, Ramazan haricindeki bir ayı tamamen oruçlu geçirmenin; on üç rekattan fazla namaz kılmanın ve yaslanarak yemek yemenin, haram olduğunu kim iddia edebilir?"¹⁴³ Hatta O, görüşünü desteklemek için Alkame b. Kays'ın Mushaf edinmek istediği zaman, emrindeki Hıristiyan kişiye kendisi için bir Kur'an yazdırdığı rivayetini verir.¹⁴⁴

haricinde hiç bir şey Kur'an okumaktan alıkoymazdı." hadisiyle tahsis edildiğini nakledenler de olmuştur. İbn Abdullah, Muhammed b. Yasin, **Neylü'l-Merâm** I, 91. Rivayeti, cünüb olan kimse, zikirlerin hepsini yapar. Çünkü zikir, kıráttan farklıdır. Şayet zikrin içine Kur'an da dahil ise o zaman cünüb, zikri okuyamaz." şeklinde anlayanlarda vardır. Aynı, **Umdetu'l-Kâri**, I, 261.

¹⁴⁰ İbn Battal, **Şerhu İbn Battal**, I, 427.

¹⁴¹ Hadis için bakınız. İbn Battal, **Şerhu İbn Battal**, I, 328; Abdurrezzak b.Hemmam, **el-Musannef**, I, 337.

¹⁴² İbn Hazm'a göre cünüb ve hayızlı kimselerin Kur'an okumasını yasaklayan hadisler ya senetsiz, ya mürsel, ya meçhul, ya da zayıftır. O'na göre sahih olan, Hz. Peygamber'in Herakl'e yazdığı ve içerisinde iki ayet bulunan mektuptur ve bu iki ayetli mektubu, cünüb olmanın ötesinde kafir olan Herakl alıp okumuştur. **el-Muhallâ**, I, 81. Karşı fikirde olanlar ise bu rivayetten, içerisinde ayet olan, fıkıh ve tefsir kitaplarına muhdesin dokunabileceği hükmünü çıkartırlar. İbn Kudame, **el-Muğnî**, I, 148. el-Mâverdi ise "Böyle bir durumda bakılır, şayet tefsirde ayet fazla ise, ona dokunmak caiz değildir. Tefsir fazla ise, o zaman da hürmeten yine ona dokunmak caiz değildir." şeklinde düşüncesini beyan eder. **el-Hâvi**, I, 146.

¹⁴³ İbn Hazm, **el-Muhallâ** I, 78; Zeydan, **el-Mufassal**, I, 154.

¹⁴⁴ İbn Hazm, **el-Muhallâ**, I, 84.

3. Siyerden Getirilen Delil: Hz. Ömer'in Müslüman Olma Kıssası

Yukarıda zikredilen hadislerin haricinde, cünüb veya muhdes kimsenin Kur'an'ı okuyamayacağı hususunda kullanılan delillerden bir diğeri de, Hz. Ömer'in müslüman olma olayıdır.

Olay malum olduğu için kısaca şöyle özetleyebiliriz: "...Bir gün Ömer, sınırlı bir şekilde Hz. Peygamberi öldürmek için yola çıkar. Yolda Nuaym b. Abdillâh'la karşılaşır. Nuaym, Ömer'e nereye gittiğini sorunca Ömer, Ona, Hz. Muhammed'i öldürmeye gittiğini haber verir. Bunun üzerine Nuaym Ömer'e, önce kendi kardeşinin evine gitmesini söyler... Ömer kardeşinin evine gelince Habbab b. Eret'in, kardeşine Taha Suresinden okuttuğu ayetleri işitir... Ömer kardeşinden bu sahifeyi ister.¹⁴⁵ Fatıma ise 'Kardeşim sen şirk üzerinde olan necis birisin, bu sahifeye ancak temiz olanlar dokunabilir, git yıkan gel...' der."¹⁴⁶

Aynî, Hz. Ömer'in bu hikâyesini, İbn Hazm'ın "Cünüb ve hayızlı kimselerin Kur'an'ı okuması ve ona dokunması caizdir" fetvasına cevap olarak naklederken, kaynaklarda bu hikâye hakkında bazı olumsuz kanaatlerin olduğu belirtilmektedir.¹⁴⁷ Hüseyin Atay bu rivayeti şöyle değerlendirmektedir: "Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bir defa putperestlerin pis olduğuna dair ayet Tevbe Sûresinde olup Medine'de nazil olmuştur. Diğeri abdest ve yıkanma ayetleri de Medine'de en son inen Maide Suresinde olduğuna göre kız kardeş'inin Ömer'e 'sen pisin yıkanmadıkça bu sahifeye el süremezsin' demesi mümkün değildir."¹⁴⁸ Ayrıca bize göre Nuaym b. Abdillâh'ın, müslüman olduklarını gizleyen üç sahabeyi ifşa etmesi, rivayetin problemliliğini göstermektedir. Bunun yanında Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili başka rivayetler de kaynaklarda anlatılmaktadır ki orada ne gusletme ne mushafa dokunma ne de okuma mevcuttur.¹⁴⁹

Hz. Ömer'in müslüman olması ilk rivayetteki gibi gerçekleştiği kabul edilse bile bu rivayet, İbn Hişam'da geçen şu iki ihtida olayıyla birlikte değerlendirildiğinde Hz. Ömer'in yıkanmasının sebebinin, daha isabetli anlaşılacağı kanaatini taşımaktayız. **Birincisi;** Tufeyl b. Amr, müslüman olduğu

¹⁴⁵ Ömer sahifeyi istediğinde Fatıma sayfayı saklamak için üzerine oturmuştur. İbn Hişam, **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, Dâru İbni Kesir, (Thk. Heyet), 344.

¹⁴⁶ İbn Hişam, **es-Sîre**, I, 344. Dârekutnî'de Fatıma Ömer'e "git yıkan veya abdest al" dediği, Ömer'in de abdest aldığı rivayet edilmektedir. Dârekutnî, bu haberin senedinde bulunan ravi Kasım b. Osman'ın, hadisi sadece i'tibar için yazılır manasında leyse bi'l-kaviyyi olduğunu belirtir. **es-Sünen**, I, 124. Ayrıca el-Cürey', bu rivayetin doğru olmadığını rivayette eklemeler olduğunu söylemektedir. Ömer'in "gidip, yıkanma" olayının yalan, aslının olmadığını iddia eder. **el-Mukaddimetü'l-Esasiyye**, 554.

¹⁴⁷ Şevkânî, **Neylü'l-Evtâr**, I, 243.

¹⁴⁸ Hüseyin Atay, **Hadislere Göre Kur'an Okuma Şartları**, s.7.

¹⁴⁹ İbn Hişam, **Sîre**, I, 347. Hz. Ömer İslam olmasını şöyle anlatır. "Ben ehli keyf biriydim. Her akşam arkadaşlarla buluşup içki içerdik. Yine bir gün, alem yapmak için akşam evden çıktığımda... Nebi'nin s.a.v. Kâbe de namaz kılarken Kur'an okuduğunu işittim... Biraz daha gizlice yaklaşarak okuduklarını dinledim... Kalbim inceldi, ağladım ve müslüman oldum." Ayrıca bu bilgi için bkz. Suheyli, **Ravdu'l-Unuf**, III, 269.

zaman babasına, “Ben, senden değilim sen de benden değilsin” der. Babası da ona bunun sebebinin sorunca, Tufeyl müslüman olduğunu, Muhammed’in a.s. dinine girdiğini söyler. Babası da ona “Dinim dinindir” der. Tufeyl o zaman “Git, yıkan/guslet, elbiseni temizle, sonra gel de bana öğretilen şeyleri sana da öğreteyim” der. Babası da gider, yıkanır, elbisesini temizledikten sonra Tufeyl’in yanına gelir. Tufeyl ona İslam’ı arz eder, o da müslüman olur.¹⁵⁰ **İkincisi;** Useyd b. Hudayr ve Sa’d b. Muaz müslüman olmak istediklerinde Mus’ab b. Umeyr onlara aynı şeyi söylemiştir: “Gidin, yıkanın/gusledin elbisenizi temizleyin, sonra da kelime-i şahadeti getirin...”¹⁵¹ Bu iki olayla birlikte Hz. Ömer’in müslüman oluş haberini değerlendirdiğimizde, Hz. Ömer kardeşinin yüzündeki kanı görünce yumuşar, sonra sayfayı ister ve onlara sayfaya bir zarar vermeyeceğini, sadece okumak istediğini söyler. Fatıma da Ömer’in İslam’a gireceğini ümit ederek yukardaki sözü söyler. Fatıma’nın Ömer’e yıkanmakla geçmeyecek olan “Şirk üzere pisin” ifadesini kullanması, bu sözün, Ömer’in müslüman olma ihtimalinden dolayı söylenmiş olabileceğini kuvvetlendirmektedir.¹⁵²

Bütün bu değerlendirmeden sonra, bize göre Fatıma’nın sözlerinden mushafa abdestsiz dokunulmaz düşüncesine bir dayanak almak isabetli değildir.

SONUÇ

Bütün bu açıklamalardan sonra, muhdes-hayızlı ve cünüb kimsenin, Kur'an'ı okuyamayacağına dair delil olarak getirilen Vakıa Suresi 79. ayet, bağlamıyla beraber değerlendirildiğinde, söz konusu kitabın Kur'an olduğunu söyleyenler olsa da bize göre isabetli olan görüş onun levh-i mahfuz olduğudur. Dolayısıyla, ayette geçen "mutahhar" kelimesi ile kastedilenler, insanlar değil meleklerdir. Görebildiğimiz kadarıyla bu konuya delil olarak getirilen bir başka ayet yoktur.

Fakihlerin görüşleri mukayeseli olarak incelendiğinde, konuya farklı yaklaşımları görülür. Fakihler, Kur'an'a hayızlı ve muhdes kimsenin dokunamayacağını daha çok Hz. Peygamberden nakledilen hadislere dayandırmaktadırlar. Farklı isnadlarla nakledilse de rivayet edilen bütün hadislerin cerh edildiği müşahade edilmektedir. Bu isnadların arasında en kuvvetli denebilecek rivayet, Amr b. Hazm'ın hadisidir ki, o da mürseldir. Bununla birlikte cerh âlimleri, rivayette bulunan bazı ravileri cerh etmişlerdir. Ayrıca fakihlerin fetvalarıyla, delil olarak ileri sürülen bazı hadisler birbirini nakzetmektedir. Mesela bazı imamların cünüb olan kimsenin iki ayeti veya bir ayetin yarısını okuyabilir fetvaları ile Hz. Ali'den nakledilen “Cünüb olan kimse,

¹⁵⁰ İbn Hişam, **Sîre**, I, 383-4.

¹⁵¹ İbn Hişam, **Sîre**, I, 436.

¹⁵² Suheylî, İbnü'l-Kasım'ın “Bir kimse İslam'a girmek isterse, islam sözünü izhar etmeden önce gusletse bu onun için yeterlidir.” iddiasını birçok fukahanın eleştirdiğini belirterek nakleder. **Ravdu'l-Unuf**, III, 276.

Kur'an'dan bir harf dahi okuyamaz" hadisini kabul etmedikleri anlaşılmaktadır. Bazı şarihler de söz konusu hadisleri mezhepleri doğrultusunda şerh etmeye çalışmış olsalar da İbn Hacer ve İbn Battal gibi Buhârî şarihleri, cünüb ve hayızlı kimselerin Kur'an okuyabileceklerine hükmetmişlerdir. Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla ilgili farklı rivayetlerin olması ve bu rivayetlerde abdest alma olayından hiç bahsetmemesi Hz. Ömer'in Müslüman olma kıssasının konumuza delil olma yönünü zayıflatmaktadır.

Allah'ın Kur'an'da, mü'minlerin özelliği olarak, ayakta iken, oturuyorken ve yatarken kendisini zikrettiklerini belirtmesinden; Rasulüne, Kur'an'ı ümmetine zikretmesini (durmadan okumasını)" emretmesinden ve Hz. Peygamber'in de Allah'ı her halinde zikretmiş olmasından dolayı, bu konuda 'Cünüb ve hayız olan kimselerin Kur'an'ı okuyabileceği' görüşünü benimsemekteyiz.